

FISHINGNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Fayzullayev Dilshodbek Muzaffar o‘g‘li

O‘zMU Jurnalistika fakulteti talabasi

dilshodfayzullayev4488@gmail.com

Annotasiya. Ushbu tezisdagi fishingning o‘ziga xos xususiyatlari, ularning tarqalish usullari va undan himoyalash mavzusida so‘z boradi. Shuningdek, tezisdagi bir qator adabiyotlarning tahlili asosida tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: Fishing, feyk, veb-sayt, moddiy manfaat, havola, internet.

Аннотация: В данной тезис рассматриваются особенности фишинга, способы его распространения и защиты от него. В тезис также даются рекомендации, основанные на анализе ряда литературных источников.

Ключевые слова: Фишинг, фейк, сайт, материальная выгода, ссылка, интернет.

Abstract. This thesis deals with the specific features of phishing, their spread methods and protection against it. Recommendations are also given in the thesis based on the analysis of a number of literatures.

Key word. Phishing, fake, website, pecuniary benefit, link, internet.

KIRISH

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi nafaqat insoniyatning mushkulini yengillashtirmoqda, balki, bir qator kiberjinoyatlar xavfini oshishiga ham sabab bo‘lmoqda. Kiberjinoyatni amalga oshirish uchun esa fishing xabarlardan keng foydalaniladi. Dastavval fishing so‘zini izohlaydigan bo‘lsak, inglizcha so‘z bo‘lib, “baliq ovi” ma’nosini bildiradi. Texnologiyalar va axborot sohasida esa, bu so‘z bilan bog‘liq bir qancha ta’riflar mavjud. Fishing havolalar orqali inoslarning shaxsiy ma’lumotlarini o‘zlashtirish, ulardan noto‘g‘ri maqsadlarda foydalanish, tovlamachilik harakatlarini amalga oshirish va bir qator shunga o‘xshash jinoyatlar ko‘zda tutiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI VA METODLAR

Internetning rivojlanishi fishingning tarqalish jarayonini yanada tezlashtirdi. Bu kabi xabarlarning tarqalishi turli vositalar orqali amalga oshirilmoqda. Xususan, messenjerlar (Telegram, Facebook, Instagram), ijtimoiy tarmoq saytlari, elektron manzillar yordamida fishing havolalar tarqalishi kuzatiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Fishing xabarlarni xususiyati va belgilari orqali aniqlashning bir qator samarali

usullari mavjud [<https://theconversation.com/phishing-scams-7-safety-tips-from-a-cybersecurity-expert-216198>]. Ular qatorida:

1. Nozik ma'lumotlarni qo'lga kiritishga urinish.

Fishing xabarlar foydalanuvchidan hisob parollari, shaxsiy ma'lumotlar, elektron manzil paroli, bank karta ma'lumotlari yoxud tasdiqlash kodini so'raydi. Fishing xususiyatga ega bo'lmagan xabarlarda esa, bu kabi ma'lumotlar talab etilmaydi. Davlat va rasmiy tashkilotlar, nufuzli kompaniyalar foydalanuvchilardan bu turdagi shaxsiy ma'lumotlarni talab qilmaydi.

2. Havolani bosishga undash.

Fishing xabarlarda havolani bosing (click her) kabi buyruqlardan foydalaniladi. Havola yordamida foydalanuvchining ma'lumotlariga egalik qilish yoxud qurilmaga zarar yetkazish maqsad qilinadi. Odatda bu kabi havolalardan rasmlarni ko'rish va xabarlarni o'qish uchun mo'ljallangan tarmoqlarda foydalaniladi.

3. Tezkorlikka undash.

Fishing xabarlarni tarqatish jarayonida shaxsiy ma'lumotlarni qo'lga kiritish uchun sizni tezkorlikka chorlash holatlari qayd etiladi. Bu holatda sizdan shaxsiy ma'lumotlaringizni belgilangan vaqt davomida kiritishingiz, ro'yxatdan o'tishingiz so'raladi. Maqsadni amalga oshirish uchun sizdan hozirning o'zida, zudlik bilan ma'lumotlarni taqdim etish talab qilinadi.

4. Rasmiy manbalar nomini soxtalashtirish.

Fishing yordamida shaxsiy ma'lumotlarni qo'lga kiritish uchun foydalanuvchilarni ishontirish maqsadida mashhur kompaniya, rasmiy tashkilot, bank, brend va xizmat ko'rsatish korxonalarining nomlaridan foydalanadi. Shu o'rinda, ularning nomi, looti, manzillari soxtalashtiriladi.

5. Grammatik xatolarning mavjudligi.

Fishing xabarlarni tarqatishda kichik grammatik va imloviy xatolarga yo'l qo'yiladi. Xabarda so'zlarning xatoligi, brend va kompaniya nomlarida o'zgarishlar, harflarning ortishi va kamayib qolishi kabi holatlar mavjud. Misol tariqasida, "Click.uz" so'zi "Clik.uz" ko'rinishida, "Uzum.uz" so'zi esa "Uzumm.uz" ko'rinishida bo'ladi. Ba'zi hollarda havola grammatik jihatdan mukammal bo'lishi bilan birga qo'shimcha so'z qo'shish natijasida, "Amazon.com" so'zini "Amazonofficial.com" ko'rinishida soxtalashtirish holatlari kuzatiladi.

Fishing xabarlarning qurbonlari kundan-kunga ortib bormoqda. Bu kabi holatlarni kelib chiqishida insonlarda mediasavodxonlikning yetishmasligi, e'tiborsizlik, mo'may daromad topishga bo'lgan moyillik yuqoriligi sabab bo'ladi.

Fishing xabarlarga qurbon bo‘lmaslik uchun bir nechta tavsiyalar mavjud [Ollmann, G. (2002). www-935.ibm.com/services/us/iss/pdf/phishing-guide-wp.]

- Har doyim xabar manbasini tekshiring.
- Ijtimoiy tarmoq sahifasidagi manzilni aniqlang.
- Xabarlarning imloviy va grammatik xatolariga e’tibor bering.
- Shaxsiy ma’lumotlaringizni taqdim etmang.
- Shubhali havolalarga kirishda shoshilmang.
- Fishing xususiyatiga ega bo‘lgan xabarlarni tarqatmang!

Ma’lumot o‘rnida rasmiy kompaniya va tashkilotlar hech qachon sizga shaxsiydan murojaat qilmaydi, shuningdek, hurmatli mijoz yoxud hurmatli foydalanuvchi kabi iboralarni ishlatmaydi. Faqatgina siz murojaat qilgan taqdirdagina bu hol kuzatilishi mumkin [Rayt RT, Marett K. 2010; 27 (1): 273–303.]. Fishing havolalarning yana bir o‘ziga xos xususiyatlaridan biri shundaki, u ma’lum vaqt davomida amal qiladi, shu sababli foydalanuvchini tezkorlikka chorlaydi [Reznik M. 2013 yil; 29 (2):].

XULOSA

Xulosa, o‘rnida ta’kidlash joizki, fishing xabarlardan saqlanish uchun shaxsiy ma’lumotlaringizni sir saqlang. Elektron manzil va bank kartalaringizning tasdiqlash parolini begonalarga shu jumladan turli saytlarga kiritmang! Fishing xususiyatga ega xabarlarga duch kelganingizda ularni o‘chirib tashlang yoxud IT mutaxassisiga murojaat qiling. Bu orqali siz o‘zingiz va yaqinlaringizni fishinglardan saqlagan hisoblanasiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://theconversation.com/phishing-scams-7-safety-tips-from-a-cybersecurity-expert-216198>
2. Ollmann, G. (2002). Fishing bo‘yicha qo‘llanma: fishing hujumlarini tushunish va oldini olish . www-935.ibm.com/services/us/iss/pdf/phishing-guide-wp.
3. Rayt RT, Marett K. Fishingda tajribaviy va dispozitsion omillarning ta’siri: aldanganlarning empirik tekshiruvi. Jf Manag. Inf. Sist. 2010; 27 (1): 273–303.
4. Reznik M. Ijtimoiy tarmoq saytlarida shaxsiy ma’lumotlarni o‘g‘irlash: Internetda taqlid qilish masalalarini ishlab chiqish. 2013 yil; 29 (2):